

De verscheidenheid aan arbeidsverhoudingen in Europa meten: een kwantitatieve analyse

Inleiding

In de studie van 2016, Mapping key dimensions of industrial relations (In kaart brengen van essentiële aspecten van arbeidsverhoudingen), zijn arbeidsverhoudingen gedefinieerd als de collectieve en individuele governance van arbeid en werkgelegenheid. Tijdens de studie zijn vier essentiële aspecten van arbeidsverhoudingen vastgesteld om te komen tot een conceptueel kader voor het in kaart brengen van arbeidsverhoudingen: industriële democratie, industrieel concurrentievermogen, sociale rechtvaardigheid en kwaliteit van arbeid en werkgelegenheid.

Er werd een vervolgstudie uitgevoerd om het conceptuele kader op nationaal niveau toe te passen. Hieruit is een dashboard met 45 indicatoren voortgekomen dat als hulpmiddel kan worden gebruikt voor de analyse van nationale stelsels van arbeidsverhoudingen in de hele EU. Uit deze analyse is gebleken dat een dashboard waarmee de complexe realiteit van arbeidsverhoudingen in de EU-lidstaten kan worden gemeten, een waardevol hulpmiddel is voor vergelijkend onderzoek en voor beleidsmakers, sociale partners en belanghebbenden op EU- en nationaal niveau.

Uit de studie zijn een aantal trends in de Europese arbeidsverhoudingen (met divergerende patronen binnen de landen) naar voren gekomen, die in de literatuur zijn erkend. Daarnaast zijn tijdens de studie inzichten van deskundigen verzameld over de wijze waarop moet worden gehandeld om de conceptuele aanpak verder te ontwikkelen, de indicatoren te verbeteren en de datareeks aan te wenden tot verbetering van de governance van arbeid en werkgelegenheid.

Deze studie bouwt voort op deze debatten en heeft drie hoofddoelen:

- het dashboard kritisch te bezien om een nauwere koppeling tussen de indicatoren en de actoren en processen binnen arbeidsverhoudingen tot stand te brengen (waarbij wordt erkend dat het industrieel concurrentievermogen, de sociale rechtvaardigheid en de kwaliteit van arbeid en werkgelegenheid ook door andere factoren worden beïnvloed);

- een reeks samengestelde indicatoren te ontwikkelen om de prestaties per land ten aanzien van de vier aspecten en het stelsel van arbeidsverhoudingen als geheel te meten;
- een typologie van stelsels van arbeidsverhoudingen te ontwikkelen om bij te dragen tot een meerlandenanalyse van wijzigende trends en veranderingspatronen.

In vergelijking met de vorige studie van Eurofound is deze studie meer gericht op industriële democratie. In de analytische aanpak van Eurofound wordt de industriële democratie gezien als een kernaspect van arbeidsverhoudingen en het meest wenselijke model voor de governance van arbeid en werkgelegenheid. Deze studie biedt dan ook een literatuurstudie over de industriële democratie, de diversiteit tussen landen en veranderingspatronen.

Een belangrijk aspect van de methodologische aanpak is de toepassing van conceptuele en statistische kwaliteitscriteria om de bestaande indicatoren te verfijnen, gebaseerd op het kwaliteitsbeoordelings- en -borgingskader van het Europees statistisch systeem (ESS) en de literatuur. Een ander belangrijk aspect is de methodiek voor het berekenen van samengestelde indicatoren, ontwikkeld door het Gemeenschappelijk Centrum voor onderzoek (JRC) en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), waarbij ervoor wordt gezorgd dat het dashboard en de samengestelde indicatoren het conceptuele kader en de gegevenseigenschappen van Eurofound eerbiedigen.

Beleidscontext

De beleidscontext omvat de gevolgen van de economische crisis van 2008 en nieuw leven ingeblazen EU-beleidsinitiatieven ter ondersteuning van de convergentie tussen de lidstaten in de richting van betere levens- en arbeidsomstandigheden. Ook is voorzien in een grotere rol voor de sociale dialoog op EU- en nationaal niveau.

De economische crisis had in een aantal lidstaten een negatief effect op het bruto binnenlands product (bbp), de werkgelegenheid en de sociale gelijkheid. Hoewel in veel

landen de situatie op deze gebieden inmiddels is verbeterd, zijn er nog steeds economische en sociale verschillen.

Sinds de crisis zijn de stelsels van arbeidsverhoudingen in verschillende lidstaten onder druk komen te staan, met name door overheidsinterventies als gevolg van druk van buitenaf. Voorbeelden hiervan zijn memoranda van overeenstemming in ruil voor schuldverlichting en landenspecifieke aanbevelingen die de Commissie in het kader van het Europees semester heeft gedaan. In het algemeen ondervonden vooral instellingen op het gebied van arbeidsverhoudingen in landen met relatief lagere concurrentieniveaus politieke druk van buitenaf. Als gevolg daarvan zijn de Europese arbeidsverhoudingen volgens sommige wetenschappers door de crisis en de politieke reacties hierop in toenemende mate verstoord geraakt.

Diverse Europese instellingen hebben hun bezorgdheid geuit over het effect van beleidshervormingen op de nationale stelsels van arbeidsverhoudingen, de industriële democratie en de economische verschillen tussen de landen. Bijgevolg is een grotere rol voor de EU en de nationale sociale partners in het proces van het Europees semester bevorderd en versterkt door evaluaties. Verder is er sprake van een groeiende nadruk op de sociale doelstellingen in de beleidslijnen en de boodschap van het semester.

De sociale aanpak is versterkt met de Europese pijler van sociale rechten, die nieuw leven heeft geblazen in beleidsmaatregelen van de EU voor opwaartse convergentie inzake levens- en arbeidsomstandigheden. De pijler bepaalt dat “de sociale dialoog een centrale rol speelt bij het versterken van sociale rechten en het bevorderen van duurzame en inclusieve groei” en de basis legt voor het nastreven van industriële democratie, groei en rechtvaardigheid.

Voornaamste bevindingen

Na het analytische kader van Eurofound heeft de studie drie aanvullende hulpmiddelen voortgebracht om de dynamiek van arbeidsverhoudingen te onderzoeken en de wijze waarop nationale stelsels van arbeidsverhoudingen veranderen te vergelijken:

- een dashboard met indicatoren die nauwer zijn gekoppeld aan de actoren en processen binnen arbeidsverhoudingen of relevant zijn voor de beoordeling van het effect ervan op de beeldvorming en de resultaten op sociaaleconomische gebieden;
- samengestelde indicatoren om de prestaties per land ten aanzien van het stelsel van arbeidsverhoudingen als geheel, de vier essentiële aspecten van arbeidsverhoudingen en subaspecten te meten;

- een typologie van stelsels van arbeidsverhoudingen, gebaseerd op de prestaties ten aanzien van industriële democratie en relevante kenmerken hiervan.

Uit de in deze studie besproken elementen blijkt dat een verdere analyse en monitoring nodig zijn om beter tot een gezamenlijke kijk op de huidige uitdagingen te komen en om strategieën voor het ondervangen van risico's te coördineren. Ten aanzien van sociale en economische ongelijkheid geeft de studie aan dat er sprake is van een versnelde verandering in sommige nationale stelsels van arbeidsverhoudingen en dat er geen duidelijke trend van opwaartse convergentie is. Hoewel de ontwikkelingen op het gebied van industrieel concurrentievermogen en kwaliteit van arbeid en werkgelegenheid een opwaartse trend lijken te vertonen, zijn er op het gebied van sociale rechtvaardigheid divergerende trends en vertoont de industriële democratie een negatieve ontwikkeling. Bovendien nemen verschillen tussen de landen sterker toe, waardoor de ongelijkheid wat betreft de rol van de industriële democratie in de governance van arbeidsverhoudingen nog wordt vergroot.

Conclusies

Het uitgangspunt van het analytische kader van Eurofound is dat de strategie voor arbeidsverhoudingen die het meest wenselijk is voor werkgevers en werknemers, bestaat in een evenwichtig streven naar doeltreffendheid (industrieel concurrentievermogen) en rechtvaardigheid (sociale rechtvaardigheid en kwaliteit van arbeid en werkgelegenheid) met een wederzijds versterkend effect. Om een dergelijke strategie doeltreffend te maken, moeten de sociale partners overgaan tot het ontwikkelen van hun collectieve capaciteit om de besluitvorming te beïnvloeden (industriële democratie). In een context van wijzigende trends en versnelde veranderingspatronen is het van belang om te beschikken over nauwkeurige hulpmiddelen die beleidsmakers en sociale partners in staat stellen analyses te maken, hierop te reflecteren en van elkaar te leren. Het nastreven van een evenwichtige strategie voor duurzame groei en rechtvaardigheid vereist gecoördineerde inspanningen van alle belanghebbenden.

De in deze studie ontwikkelde hulpmiddelen blijken nuttig te zijn voor het analyseren van nationale stelsels van arbeidsverhoudingen. Hun doeltreffendheid bij het begrijpen van de huidige trends en uitdagingen kan alleen worden getest als zij worden gebruikt in toekomstige debatten tussen belanghebbenden op EU- en nationaal niveau.

Aanvullende informatie

Het verslag “Measuring varieties of industrial relations in Europe: A quantitative analysis” is te vinden op <https://eurofound.link/ef18033>

Onderzoeksleider: Christian Welz

information@eurofound.europa.eu